

ACC. N:R M. 12568: 1 - 18. sid.num. överensstäm-
mer ej med orig.

Landskap: Småland. Upptecknare: K.J. Nilsson Mariannelund.
Härad: Östra. Berättare: " " "
Socken: Kråkshult. Berättarens yrke: f.d. smed.
Uppteckningsår: 1953. Född år 1865 i Kråkshult

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

LuF 89.

Möbelmåleri: s. 1 - 18.

Skriv endast på denna sida.

Det är nu nära slutet att träffa på den gamla antika målningen, men det är ej uteslutet utan att den kan fins ute på någon avlägsen gård ute på landsbygden hos något gammalt folk och där det ej varit ombyggt kanske ett par hundra år, gammalt folk är dä ännu.

Så vill dom ha sitt gamla så länge dom lever, dom kan inte trivas med det nya modärna. Men har någon yngre övertagit platsen så har vanligen en del av det gamla blivit utburet i Boden eller vagnboden och där får det stå tils de gamla gått bort. Hur det sedan går kan en liten enkel berättelse förtälja.

En nuvarande granne till mig har tagit till vana att åka omkring på alla auktioner att köpa upp gamal träbråte till ved eller bränne som han får mycket billigt.

I November månad 1952 hade han varit på auktion i Edshult Östra härad och köpt en hel Billast med redskap och gamla Möbler å Kistor däribland ett urgammelt Skåp från mediet af 1700 talet målat i mörkgrön färg och dekorerat med blommor i vaser på dörrspeglarna, det var

mycket stort och högt å brett. Då han nu skulle lossa detta så fanns ingen plats ty det var för skrymmande, då tog han och slog sönder det nästan bit för bit, men undre foten var nästan hel ty det var bygt i tre delar såsom fot, stomme och överdel, jag har alldrig sett något liknande förr. Större kistan fick dela det värdefulla skåpets öde, och samma öde får alla våra äldre hederliga handtverksmöbler genomgå, ej endast skåp och kistor utan allt gammalt husgeråd blir utträngt av allt nya och modärna. Ty vi vet att alla nya hus som nu bygs är så inredda att det ej finns rum för andra än modärna lyxmöbler. Men på landet behåller dom vanligen sina gamla handmålade möbler i längden genom att det är gammalt ärdagods så länge de äldre lever.

Skåpmålningen.

Sjelva grundfärgen var vanligen brun, men det kunde ofta bero på vilken färg som blev slutstrykning.

Till en grön slutmålning hade man en grå bottenfärg liksom till vit slutstrykning, somliga möbler va blott målade med grundfärg.

Avskrift.

ACC. N:R. M. 12568.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

3

Det tillverkades många olika skåp ty ingen snickare ville göra likt den andra, ty alla ville vara bäst ty det fanns stort konkurrens-hat i den gamla tiden innom alla yrken. - I detta skänkskåp förvarades alt husets Påstlin å glas samt tenn och andra ädla föremål såsom silver å metall eller sådant som ej dagligen var i bruk. Skåpen kunde vara i olika målningar, vanligast brun mahångnyfärg eller mörkgrå färg.

Det nu sistnämnda och uppsatta skänkskåpet har jag i mitt rum, det är arv i 3je ledet det har min fars far gjort då han skulle gifta sig på 1830 talet, han var möbelsnickare och gjorde alla sina möbler sjelv. Då han dog 1868 så fick min fader den, och när han dog 1919 så fick jag den. I den är dörrspeglarna trä eller konstsniddade, dom liknar tpx. ett tvättbräda bildlikt talat. Målningen är mörkbrun mahångnyfärg och målat på 1870 talet av målemästare Danielsson Hultna Kråkshult. Danielsson hade två Pojkar, dom är båda målare och bor vid Kråkshults kyrka, dom fick lära sig fadrens yrke i sin ungdom, och dom har ännu arbete.

Bland andra av farfars möbler har jag ett Bokskåp 50 centimet.

Avskrift.

ACC. N:R. M. 12568.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

56 dito bredd, 25 djupt, det är helt vitmålat det hängde alltid på väggen över sängen. Vidare hade jag ett större Hörnskåp i två delar som jag av hans möbler som han tillverkat, men det fick jag sälja i brist på utrymme, målningen var mörkgrå, dörrspeglarna var målade i blått. Skåpen var rund eller oval på framsidan, inga av dessa möbel var dekorerade med Blommor, dom är nu över 130 år gamla och välvårdade. Men målningen är något yngre. Det var alltid målaren som satte namn och årtal på ett möbel då han fått det färdigt, men då kanske möblerna var så nära 50 år gamla sedan dom tillverkades, ty det var ej så lätt att få målat på den tiden som nu och för det andra så målades ej de nya möblerna då dom var färdiga, ty det ansågs att dom skulle ha tid att mogna före en målning i fall att virket ej varit väl tort ty då kunde det uppstå sprickor i fogarna, hade sådant förekommit så måste det spacklas före en målning för att tätas till.

Bland andra gamla möbel så har jag en gammal dragkista den har för 30 år sedan tillhört en Fru Sundén här i Mariannelund, den hade

hon som flyttkista då hon var ung, den har ej årtal men är troligen från 1830 talet, om man gemför den med dylika från den tiden. Den är målad brun, har tre draglådor, den har nog ej varit ommålad ty den gamla målningen är ganska nött.

På denna dragkista har jag lyckas få ett skåp i samma färg som är lika stort i format men ej så djupt, dom passar så bra tillsammans.

Skåpet ifråga är mycket äldre troligen från slutet av 1700 talet ty låset liknar dem, skåpet har två dörrar. Dörrspeglarna är målade i grönblå färg. Överskivan är utskjutande på tre håll över sjelva stommen men under den är listerna liksom list kring foten. Skåpet är köpt på auktion, men var mins jag ej. Sjelva virket är kvistfritt furuträ liksom i alla andra skåp. Skåp tillverkades i alla möjliga storlekar, därför att dom tog ett mått på platsen där skåpet eller sängen skulle stå, efter det måttet beställdes möblet. Den ene snickaren ville vara värre än den andra med avseende på konst och utseende, ty dom räknade alldrig på den tid som gick åt på ett arbete blott dom

Avskrift.

ACC. N:R. M. 12568.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

kunde göra det bästa. En del skåp gjordes mindre, dom var så k. hängskåp, dom hängdes på väggen, dom målades ofta lite finare å mera listverk, dom var ofta hörnskåp för att ej ta för stort rum, och där förvarades husapoteket och giftiga färger och sådant som Barnen ej kunde komma till det, vanligen var alla skåp låsta, i ett stort väggskåp hade dom Bränvinsflaskan, det förvarades ej i buteljer som nu, och där hade dom vinglasen.

En annan modell på skåp var förlåtskåpet, det stod på fotändan på den väggfasta sängen, det var lika brett som sängen och räckte upp till taket. Sängarna var målade i ljusa färger liksom skåpen men alldrig lika, skåpen målades blågrön färg, på dörrspeglarna var alltid blomor målade. Dessa sängar och skåp användes allmänt på 1860 talet innan dragsängen tillkom. Vi hade sådana i mitt till 1878 å 79 då min fader gjorde Dragsängar, men skåp hade vi ej, det var mäst sådana på herr och rika Bondgårdar. Dessa skåp passade ej att stå på golvet, utan på en Byrå eller en dragkista. En del sådana skåp kan man

finna på våra hembygdsmuseer, jag tror det fins något på vårt musee i Mariannelund. En Gjutmästare Nils Collén här i Mariannelund har tvenne mindre skåp, dom har båda varit hängskåp, men som det ena är något mindre så passade det att sätta över det andra och det är mycket vackert och rikt på listverk, På det övre är dörrspeglarna dekorerade med stora Blombukätter i alla möjliga färger, dessa Blomgrupper är särskilt inramade med list, målningen är gammal mörkbrun färg, på båda. Det har ej årtal men tre bokstäver nämligen D. S. S., å skall betyda Daniel Sammulsson. Det undre är dörrspeglarna målade i många olika färger, skåpet har listverk av flera modeller. Vilken deras ålder är vet man ej, ej håller varifrån dom kommit ty dom har varit mina för en 30 år sedan, jag har vid olika tillfellen köpt dem på auktion någonstans. När min dotter gifte sig så ville hon ha dem, då lät jag en målare rengöra dem, men ej måla om dem.

Gamla möbler av alla slag har alltid varit i mitt inträse. 1931 sålde jag några saker till Nordiska Museet och däribland ett skåp

Avskrift.

ACC. N:R M. 12568.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

(matskåp). I min ansenliga möblering fins ej en sak som är arbetad i maskin, ej ens ett maskinhyvlat bräda, ty då dom tillverkades fans det inga mask mer.

Och ute på landsbygden är det många hem som har sina gamla kvar, fast att dom har tillökt en del med nyare och modärnare, och som förut har de sämsta av de gamla fått flytta på sig, och så är det med oss gamla människor, vi måste undan för de nya å unga.

Kistor.

Dessa möbler är liksom skåpen mycket gamla, det är nog svårt att få reda på deras begynnelse. Jag har sett kistor med årtal från 1700 talet, men det är ej säkert att en sådan målades då den var ny. Kistor gjordes i alla olika storlekar, men formen kunde vara olika, somliga gjordes med kupigt lock, dom skulle vara finare än dom med platt lock, de kupiga var vanligen rotakistan där knektens uniform med alla hans tjänstkläder förvarades då han ej var ute på tjänstgöring, då förvarades kistan på torpet. Rotakistan var målad i mörk-

Avskrift.

ACC. N:R. M. 12568.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

brun färg, på locket var rotens namn samt nummer, detta var också knektens nummer, numren var stora och målade med vit färg eller ljusgul, Kistan var försedd med beslag runt om, och ett säkert lås och handtag. Den var även målad grå eller vit innuti samt tät för mal. I det kupiga locket var ett mindre rum för småsaker som alltid tillhörde knektens rustning.

Husarens kista var lik knektens, men något större.

Byakistan.

Den liknade Rotakistan. En sådan fanns det i varje by, den förvarades hos den årligen tillsatta Byamanen även den målade och välbeslagen, den hade två något olika låsar med olika nycklar, den ene hade Byn, och den andre hade Byamannen. I Kistan förvarades Byns handlingar om vad som beslutades på förra årets bystämma en sll. samt mätkedjor å måttstockar samt klubba en del verktyg och Pliktpängar.

Wanliga kistor.

har det funnits i alla hem förr i tiden liksom skåpen, ty i dem skulle

allt förvaras såväl matvaror som klädesvaror, ty i de små husen som då var allmänna fans inga Skafferi eller gädrober, å var då en familj stor så var rumet för litet, ett stort skåp och kista var då nödvändigt, ty på kistorna kunde man sitta då det så behövdes, i det stora skåpet om det fick rum i köket der förvarades alla mindre kokkärl samt grytor å pannor samt mjölk och mjölk-kärl samt bröd, grytorna med fötter tog stort rum. Somliga hade en matskänk som förut nämts, i dem hade dom matvaror för dagens behov såsom bröd - smör - ost ägg m.m. samt Påstlin och glas å deverse småsaker. I förråds-kistan som dom har vanligen uppe på vinden, i den förvarades, ärter gryn torkad frukt Potatismjöl å mera sådana torra varor. I en annan kista hade dom mindre parti utsäden såsom ärter - Böner Linfrö gräsfrö o.s.v., fans det slöjdare i huset så hade dom en kista att förvara sina verktyg uti, och likaså en målare med sina pyttisar och penslar då dom varit borta i byarna på arbete, en Kista fodrades det för diverse skräp. I en annan kista förvarades husets linne ty linneskåp fans ej, i kis-

tan lade dom fina huvuddukar - förkläden och vävnader, garner o.s.v. Dessa förråds och brandkistor var vanligen omålade, men väl beslagna samt starka lås och handtag.

11

Flyttkistor.

En annan kista var flyttkistan som tjänarna hade då dom flyttade från plats till plats, dom var gjorda något finare än förrådskistorna samt vanligen målade antingen Blågrön - grå eller brun någon målades också innuti med ljus färg, att dom sirades med målade blommor innuti eller på locket är obekant, men dom hade ofta handmålade blomor på papper nogrant påklustrade innuti locket, det kallades för kistebrev. Dessa brev var skrivna på värs och vackert präntade, den som skrivit dem fick dom gissa sig till, men det var vanligen en kamrat, det förekom endast i pigans kista om hon glömt att låsa den någon gång.

En sådan kista fins på vårt Hemmusee i Mariannelund men skriften nästan förstörd. Drängarna hade vanligen en byrå då dom flyttade, den var så k. sneklaffbyrå. In på 1900 talet fick den gamla kistan stå

hemma, då köpte dom modärna koffertar.

Omkring 1875 á 1880 så kom målning mera i bruk i hemmen än förut, det berodde på att färgstoffnen köptes färdigmalen och vem som helst kunde köpa och blanda till sjelva, som torkämne användes Terpentin som blandades med färgen. Linoljan måste vara kokt till all målning.

12

Innan den malda färgen kom i bruk så var den i stycken, den handmaldes för hand på en slät stor häll, dom hade en särskild sten som dom roterade med, detta var rätt ansträngande, det var att gno värre samt sålla ut det fina emellanåt, ty det måste vara fint som mjöl.

Då den malna färgen kom ut i marknaden så var det många som började måla åt sig sjelva utan någon förkunskap, därför så blev det blott enfärgat såsom grått eller brunt eller svart.

Färgen var lätt tillagad till sådan enkel målning.

Med sådana färger målade dom sina sämre möbler såsom Bord stolar någon kista eller en sittbänk. I slutet av 1880 talet så började dom mera allment att finmåla, men då anlidades det en yrkesmålare och då

målades om mycket som var målat förut, då blev det vanligen en helt annan färg. Grundmålning gjordes alltid på allt som skulle finmålas, den färgen är vanligen grå eller gulaktig ungefär i träets färg. Då den torkat väl så slipas den med Pimsten och sandpapper före den sista målningen för att få det slätt å blankt. En fackman i målning kan blanda sina färger i otroligt många mönster, så det är omöjligt att veta namn på alla, för dem som ej är i det yrket, likaså alla färgstoff. Penslarna var handgjorda, sådana tillverkades hos någon Borstbindare som hade ett sådant yrke eller Handtverk.

I den gamla fredliga tiden så fick en handtverkare ha så många yrken som hälst utan att fråga någon till. Det blev kunkuräns, men det stod fritt för vem som att kunkurera. Men ett yrke fans ej kunkuräns på, nämligen göra Likkistor. I Kråkshult fans ingen mer än min fars far. Nickolaus Magnusson min far och han arbetade tillsammans, då farfar dog 1868 så fick min fader ta även det arbetet inom socknen, ingen kunde göra sådana och en annan ville inte, det var dåligt betalt,

dom fick endast 8 kronor för kistan och två för korset alltså 10 kronor, endast 8 kronor, och två för korset det blev 10, men då skulle både kista och kors vara svartmålade, detta arbete tog över en vecka att utföra. Då jag växte till så fick jag måla kistorna, denna färg av tvenne slag, var kistan till socknens fattighus, då hade man blott limfärg, den till lagades kraftig kokt draglim som blandades med kimirök så mycket att det täckte träets vita färg, då det var väl tort så gniddes det med en fläksvär för att få lite glans på den gråaktiga färgen, det var fettat som gjorde glansen. Skulle det nu vara en finare kista då användes det oljefärg (svart). Barnkistor målades ofta vita för småbarn. Då gjorde oljan glans.

På den tiden så hade alla kistor en spetsig form.

Limfärg användes aldrig i någon annan målning, ty den tål varken fukt eller vatten.

Möblernas Placering berodde på rummets storlek och möblets storlek, jag vill blott nämna ett årdinärt allmoge hem på en granngård

intill mitt hem, det är gården Dahl i Kråkhults socken. Byggningen är i två våningar, i den undre är storstugan i ena ändan, i den andra är en kammare, just i kammaren är ett matskaffereri, mitt på huset är kök och förstuga, den övre våningen är alldeles lika, men med den skilnaden att där är inget kök, det är i stället kammare.

Stora rummet i undre våningen var vardagsrummet, här var dom tillsammans hela familjen små och stor och hade var sin syselsättning husmodern spån. ullgarn, en annan kardade ullen, var dom många så hände det att en dotter spann lingarn eller stickade strumpor. På vinterkvällarna spingade husfadern stickor (lysestickor) eller gjorde riskvastar eller lagade seldon till Hästen o.s.v., gick barnen i skolan måste dom läsa läxor så länge dom höll sig vakna, ute i förstukammaren kanske satt någon gammal av husfolkets föräldrar kanske båda. Fans ej sådana så var det en dräng eller piga som hade rummet eller ett par av de vuxna barnen om familjen var stor. Alla di övriga hade sina sängar i stora rummet. Ingång till nämnda rum var till vänster,

innanför dörren i hörnet var ett stort hörnskåp i två delar, det räckte upp till taket, dernäst stod klockan om den var golvur, vid sidfönster var en dragsoffa, sedan dragsängen om sådan fans. På gaveln stod först en Byrå. På den en fotspegel och ett Tobaksskrin, (det var husfaderns Byrå), vid gavelfönstert stod det stora fällbordet, på sidorna stod en stol, om det fans rum för dem. Dernäst Husmoderns dragkista. På den låg Familjebibeln och på den den stora Psalmboken och gemte Luthers Huspostilla samt ett par Ljusstakar som vanligen var av tenn. Vid nästa hörn en dragsäng, vid nästa sidofönster ett bord samt en stol vid var ända, i hörnet vid dörren till köket stod ett stort högt skåp eller en hög skänkskåp men i detta rum var det ett litet hörnskåp likt andra hörnskåpet. I dessa skåp förvarades allt Glas och Påstlin, samt tennfat å skålar kanske silversaker, i undre skåpet en del linne och strumpor och det som ej dagligen användes. Sådant som dom använde för dagen eller veckan hade dom i skafferiet i köket.

Mellan de båda dörrarna i rummet var den stora öppna spiseln, i den brändes floaven så lång den var Cirka en meter lång, den stora spiselhällen var av Gjutjern, på golvet användes alldrig några mattor, men det skurades varje lördag, men vid stora högtider så hade dom på en långmatta, men den togs av då arbetsveckan började.

Målare har vi tre här i Mariannelund, deras ålder är 45 - 55 år, dom är goda antikmålare. Hilmer Andersson är mest anlitad för renovering och målning av gamla möbler, han har utlärt sig hos en Stockholmsmålare för en 30 år sedan, han skär sina mönster sjelv, och kopierar gamla dekorerade tavlor eller mönster. Då han nu gör ett mönster så ritas det upp på en pappskiva, sedan skäres eller klipptes det ut, på så sätt är eller blir figuren tagen ur skivan, då lägges skivan på där figuren skall sitta och sedan ~~målas~~ så målas det över alla urklippta ställen, på så sätt får man figuren på möblet eller föremålet. Ett sådant mönster kunde dom ha hur länge som hälst, det var ej alla målare som kunde dekorera på detta sätt, men så kunde dom göra det

på fri hand utan mönster. I nutiden förekommer det inte, ty nu pole-
ras alla möbler särskilt de finare, de mera enkla dom blott Bettsas
och betryks med färnissa utan oljemålning.

En målare hade ofta en lärpojke med sig ute i byarna, denne fick
spackla, slipa eller rengöra, han fick vanligen bara maten för sitt
arbete, wid någon vana så fick han börja grundstryka.

Det var ej endast indre föremål som målades, utan en hel del ytt-
re, såsom Droskor fjädervagnen - giggen (kärran) Släden, lekarna på
Seldonet målades gröna eller Bruna eller svarta. Hörävsan liksom lie-
arvet målades grönt. Bästa kniven (Skäckekniven) som användes vid
Linarbetet målades blågröna, dom var ofta fint sniddade å skurna med
årtal och namn, om dom skulle bli Brudgåva eller present på Namsdag,
kanske Fästegåva, Klädböiteln målades ej, ty målningen gick bort i
den varma luten å fastnade på kläderna.